

Indlæg ved Folketingets kulturdvalgs ekspertseminar om "Digitalisering af Kulturarven" d. 13. okt. 2010

Allerførst mange tak for invitationen til at deltage i dagens arrangement. Det er en stor ære og dejligt at se, at I har Digitalisering af den danske kulturarv på som emne. Det er et emne, som vi bruger mange kræfter på landet over på museerne.

Jeg er museumsdirektør for Museum Lolland-Falster, som er det statsanerkendte og kulturhistoriske museum, der har til hovedopgave at indsamle, registrere, bevare, forske i og formidle Lolland-Falsters kulturarv og kulturhistorie.

Museum Lolland-Falster er et af de efterhånden mange fusionerede museer i Danmark. Først sammenlagt af to relativt gamle museer med gamle samlinger og nu senest med et specialmuseum med herregårde som ansvarsområde. To museumsfusioner på mindre end 2 år. Det betyder også fusion af store og gamle samlinger med flere forskellige registreringstilgange – vi har siddet med de ufordringer, der er i, at få al denne viden trukket med over i en database som Regin. Et vilkår mange museer har i disse år.

Jeg har selv haft fingrene nede i dejen, når det gælder digitalisering af kulturarven. Den del af det fusionerede museum, jeg var leder for, nemlig Lolland-Falsters Stiftsmuseum, var på det første hold, der fik konverteret de såkaldte blå kort – enten håndskrevne eller maskinskrevne registreringskort, som museerne har brugt sammen med gammeldags protokoller i masser af år. Jeg har haft den store

fornøjelse at dele vores erfaringer med kollegaerne og som underviser på museernes efteruddannelse i registreringsprogrammet Regin.

Regin er et registreringsprogram baseret på tidligere registreringsmetoder og udviklet af Kulturarvsstyrelsen og udvikles i en løbende proces med programmets brugere – altså museerne.

Jeg tager således mit afsæt i et middelstort kulturhistorisk museum i provinsen. Men har i forberedelserne til dette oplæg forhørt mig hos kollegaer, Organisationen Danske Museer og styrelsen. Jeg vil vove den påstand, at jeg repræsenterer museerne, som de er flest. Museerne som hver især bidrager til vores fælles nationale historie.

Jeg er blevet bedt om at forholde mig til 3 spørgsmål:

- Hvordan arbejder museerne med digitalisering, og hvilken betydning har det i forhold til bevaring, forskning og formidling?
- Digitalisering af kulturarven – hvilke perspektiver giver det for samarbejdet mellem museerne på tværs?
- Digitaliseringens muligheder i forhold til nye brugerperspektiver.

Det vil jeg gøre i det følgende:

Lad mig sige det med det samme, at digitalisering af kulturarven er kommet for at blive og blive udviklet. Det er der vist ikke tvivl om. Jeg vil sige, at vi på museerne

arbejder konstruktivt med digitaliseringen – og digitaliserer ikke bare for digitaliseringens skyld.

Hvordan arbejder museerne med digitalisering?

Svaret er, at det gør museerne på flere måder. Via Regin og museernes fælles formidlingsvindue "Museernes samlinger" deler museerne ud af deres viden om genstande, undersøgelser, udgravninger og forskningsprojekter.

Jeg skylder lige at sige, at der lige nu er 123 statslige og statsanerkendte museer i Danmark; 82 kulturhistoriske museer, 34 kunstmuseer, 3 naturhistoriske museer og 4 med flere ansvarsområder. Museumsloven siger, at alle museer skal indberette til Museernes samlinger – det gør alle museerne – i større eller mindre grad. Af de kulturhistoriske museer, som jeg kommer fra, er der kun 2, der ikke benytter Regin. Regin gik i luften i 2004. Det er næsten 100 % succes – det er vanvittig flot opbakning på så kort tid. Men det koster megen tid og mange kræfter – det vender jeg tilbage til.

Museerne udlægger også deres undervisningstilbud til skoler og uddannelsesinstitutioner på E-museum og deres egne hjemmesider. Her kan lærere og andre tilgå materialet og derved få tilgang til undervisningsmateriale, også selv om museet ligger i den anden ende af landet.

Når vi på museerne indsamler viden sker det ofte via digitale medier, fotografering, optagelse af lydfiler og film optaget digitalt. Det vil sige, at en lang række af vores dokumentation af historien og samtiden ligger mere eller mindre

tilgængeligt digitalt i hvert fald de nyeste undersøgelser – for der ligger stadig masser af gamle bånd (VHS og kassette) og tonsvis af glasnegativer, som vi skal forholde os til at konvertere i de kommende år.

Placering af fredede fortidsminder og arkæologiske fund bliver tilgængeligt for offentligheden via hjemmesider. I behandlingen af de såkaldte kapitel 8 sager, som en lang række museer udfører i deres bevaringsarbejde, anvendes disse databaser og f.eks. "fredede og bevaringsværdige bygninger". Disse baser er dækkende for hele landet. Der indberettes løbende til dem.

Der bliver også udviklet en del databaser mv. på museerne i et forsøg på at samle og ordne viden og samtidig gøre den tilgængelig for brugere. F.eks. arbejder vi selv på Museum Lolland-Falster med en database til formidling af alle de gravminder, som er udpeget på Lolland-Falster og vil invitere andre museer med. Museerne har i høj grad den indstilling, at viden og data, der ikke gøres tilgængelig, er død viden. De digitale medier er en måde at demokratisere kulturarven på – gøre viden og genstande nærværende og mindske afstande i landet og mellem borgerne og museerne.

Digitaliseringens betydning for bevaring af kulturarven

Museumsgenstande kan ikke erstattes af en form for digitalisering. Og dog – genstande kan fotograferes, og arkivalier og billeder kan scannes og bruges i forskning og undersøgelser – på den måde skåner man de originale materialer. Den digitale registrering og indscanning udgør derved en sikkerhedskopi.

Indirekte har digitaliseringen og vidensdelingen også den effekt, at mange kollegaer i deres daglige arbejde undersøger, om andre museer har indtaget samme genstande. Derved bliver vi mere selektive i vores indsamling og bør derfor i teorien også bedre kunne passe på de genstande, vi så tager ind.

Så med ovennævnte in mente kan man altså både digitalisere for at bevare og for at formidle kulturarven.

Formidling

Også i forbindelse med formidlingen af kulturarven anvendes de digitale medier på forskellig vis, men der er muligheder for at udvikle meget mere på dette område. Jf. Kulturarvsstyrelsens nyligt udgivne "Museernes webbrugere – en brugerundersøgelse af museernes hjemmesider": Der er et stort uudnyttet potentiale for museernes hjemmesider. Langt de fleste museer har egne hjemmesider. Hjemmesiderne kunne dog udbygges med meget mere viden og Web 2.0 og markedsføres bedre. Problemet er blandt andet, at museernes digitale formidlingstilbud mange gange drukner på nettet – og at der generelt mangler samlet og markant markedsføring af tilbuddene. Yderligere slås museerne med det problem, at den overvejende del af de digitale tilbud ofte er skabt for målsatte projektmidler. Midler som, når de er anvendt, gør det svært at fortsætte med opdatering og aktualisering – og måske endnu værre, at de personer, der har forestået udvikling af visionære digitale projekter, er forsvundet til anden side – ofte knyttet til som ekstern indkøbt viden, og at den know how - der er alfa og

omega i vidensdeling – er forsvundet fra museet, der så må starte forfra ved nye projekter!

Den indgang som den almindelige bruger har til Regin er gennem Museernes Samling. Den har været lidt svær at gøre interessant at bruge. Den består faktisk af den videnspool, som museernes registreringer af genstande og museumssager udgør. Men der skal tilføres interessant viden til genstandene for at gøre museumsgenstande nærværende for brugerne, og genstande skal kunne sættes i historiske sammenhænge. Populært sagt siger et billede af en genstand – en flintøkse f.eks. – ikke særligt meget. Men når man får at vide hvor gammel den er, hvad den har været anvendt til – og hvordan den er fundet – og at den måske sidst har været brevpresse hos en kendt person – ja, så først er der tale om formidling af den digitale museale kulturarv. Så ofte er det ret bekosteligt, inden museernes samlinger kan siges at blive direkte formidlet – udover at blive stillet til rådighed. Der arbejdes med regin-værktøjer for at klassificere og sammensætte viden på forskellig vis. Museernes samling rummer uendeligt mange års ophobet viden om vores historie – den skal sættes i spil. Her er vi kun lige begyndt.

Der er masser af gode eksempler på, at museerne formidler digitalt: Historisk Atlas som netop i disse år breder sig ud over Danmark - Fyn, region Syd og det næste er det tidligere Storstrøms Amt. Her lægger museerne viden og gode historier om kulturarv ud i en geografisk sammenhæng. Der er eksempler på anvendelse af

digital teknologi i mobilsammenhænge ude i landskabet m.m. og der er masser af gode eksempler på god formidling til børn og unge i skolesammenhænge.

Disse digitale tiltag åbner også for nye måder at bruge museerne på. Gæsterne går i min optik over til at blive brugere, som er et langt mere aktivt og dækkende begreb. Lige som Web 2.0 også i langt højere grad vil gøre sit indtog på disse digitale kulturarvsbaser.

I bund og grund handler det om, at vi bliver bedre til at lægge vores viden over i samlede videnspools, som vi så kan trække oplysninger fra på kryds og tværs.

Også på dette felt er vi først ved at gå i gang.

Endelig er der en barriere for formidling i anvendelsen af sproget, nemlig dansk.

Det bør overvejes, om der skal være en engelsksproget version af museernes samlinger.

Samarbejde på tværs

Ibrugtagelsen af digitale medier har givet museerne en ny måde at samarbejde på. Det vil, når det er udbygget, og alle museerne har lagt alt deres materiale på museernes samlinger, gøre samarbejdet nemmere og nemmere at overskue. I disse år tales der også om kassation, oprydning i og trimning af museernes samlinger – her kan det udbyggede samarbejde via museernes samlinger bidrage til totalt overblik, når alle museerne er fuldt med, således at det bliver nemmere at få øjnene op for sammenhængene.

Nye brugerflader og grupper

Der debatteres løbende i museumskredse, hvordan vi når de brugergrupper vi mere sjældent ser på museerne – de unge f.eks. Her er en af udfordringerne klart, at selv via digitalisering af kulturarven er der stadig langt til disse målgrupper. Men der er veje: De nye medier! Web 2,0 er en af dem. Og der eksperimenteres på rigtig mange museer med de nye sociale medier. Lad det være sagt ærligt, museerne er nok generelt lidt vaklende i denne sammenhæng – det er ikke uden omkostninger at kaste sig ind i den digitale slipstrøm derude, men rigtig mange museer har placeret sig på YouTube og Facebook. Og her kan man, rigtig udviklet, få stor glæde af den del af kulturarven, der er digitaliseret på forskellig vis. Vi oplever det dog som et problem, at netop arbejdet med netbrugeren ikke tæller med i museumsstatistikken. Det er værd at bemærke, at selv om nogle museer har relativt mange hits på hjemmesiden, ja så har vi ikke fundet metoder, der tæller disse brugere med. Når Danmarks Statistik melder ud om succes eller fiasko ud fra de noget rigide besøgstal – ja, så er de digitale besøg slet ikke nævnt. Og det betyder to ting: det er ikke et dækkende billede af, hvordan museerne anvendes af befolkningen – og arbejdet med digital formidling tæller så at sige ikke i succesraten for det enkelte museum! Det er simpelthen for ærgerligt.

Digitalisering er dyr.

Og digitalisering tager tid – masser af tid, som museerne lægger i det fælles projekt kulturarv. Det gør vi ud fra den betragtning, at vidensdeling og digitalisering af vores fælles kultur er en af museernes væsentligste forcer, og at

når vi har tilgang digitalt til hinandens samlinger og viden, så bliver vores forskning og viden også mere komplet og fyldestgørende.

Der er en udpræget opfattelse i museumsverdenen om, at vidensdeling er godt og vejen frem. Vi stiller gerne vores viden om genstande, undersøgelser, udgravninger og forskningsprojekter til rådighed for hinanden, borgerne og ikke mindst for forskningsinstitutioner i langt højere grad end andre brancher. Og den viden bliver brugt på mange niveauer. Man kan sige, at forestillingen om, at findes det ikke på nettet, findes det ikke, også bliver virkeligheden for museerne. Vi er simpelthen nød til at vidensdele digitalt, hvis vi vil eksistere i brugernes bevidsthed og i hinandens.

Men et er, at digitalisering er vigtig, noget andet er, at lagring af digitale data er en stor opgave, som de enkelte mindre museer kan have svært ved at løfte.

Udvikling og lagring af den digitale kulturarv kræver ekspertise og midler, og det er ofte det museerne mangler på dette område. Det er de færreste mindre museer, der har uddannet personale til datahåndtering på det påkrævede niveau. Vi gemmer viden i princippet til evig tid. Det er en ordentlig mundfuld og kræver særlige kompetencer og ikke mindst om forskning. Det er derfor efter min mening et spørgsmål, man må stille sig; er dette felt i virkeligheden ikke så vigtigt, at det ikke kan overlades til den enkelte institution at føle sig frem. Det bør være en national opgave at medvirke til, at problemet løses optimalt.

Det er i øjeblikket på IT området, at den store tilvækst af viden sker – ikke på genstandsområdet, som vi jo heldigvis arbejder meget på at fremtidssikre via

fællesmagasiner. Vi bør have forskning i og nationale standarder for langtidsbevaring af digitale data og "fællesmagasiner" for samme.

Et problem, der hele tiden dukker op i forbindelse med digitalisering, er at sikre copyrightforhold og få midler til at betale for disse forhold. Aktuelt har museer, der arbejder med den nyeste historie, problemer med at skaffe midler til at måtte anvende billede, film og lyd til forskellige projekter. Der er ikke hjælp at hente i den sammenhæng, og enkelte museer må slås med mægtige copyrightorganisationer om at få lov. Her mangler museerne ganske enkelt fælles hjælp til at komme ud over disse problemer. Alternativet er, at vi opgiver at anvende en masse relevante film, billeder og lydklip. Det er ikke rimeligt, da museerne har en public service funktion.

Som det forhåbentlig er fremgået, så er digitalisering af kulturarven en naturlig del af museernes daglige arbejde. Det betyder ikke, at der ikke godt kan udvikles og samarbejdes langt mere, end det allerede gøres. Der er et stort uudnyttet potentiale for museerne i digitaliseringen af vores fælles kulturarv. Hvert af landets museer bidrager med en brik til den samlede nationale kulturhistorie. Der vil i de kommende år formentlig også vise sig en lang række nye metoder til at dele viden inden for bevaring, registrering, forskning og formidling. Men viljen og forståelsen for det nødvendige i digitaliseringen er til stede hos os på museerne.

Museerne er trådt ind i den digitale tidsalder – og digitaliserer på livet løs i det omfang, der er mulighed. Der mangler dog uddannet personale og midler til det store seje træk, der vil tage adskillige år at udføre. Sideløbende med digitalisering skal der ske en vidensopsamling og kontinuitet i arbejdet med det – alt for meget er kortsigtet projektorienteret.

Opgaven er stor og skal løftes nationalt med gedigen specialviden. Når dette sker, så er vi til gengæld i gang med at tage også et megastort spring i forhold til demokratisering og vidensdeling af vores fælles kulturarv til glæde for os alle.